

Rakstniecei un arhitektei Zentai Ērglei – 105

(23.12.1920. – 11.06.1998.)

Rīgas meitene no Pļavas ielas

Zenta Ērgle par sevi rakstījusi atmiņu grāmatā „Pāri gadiem bērnības zemē” (2010). Šajā darbā Zenta Ērgle sarunā ar mazmeitu Agnesi stāsta savu stāstu. Tas sākas ar laiku, kad vecāki ir atgriezušies mājās pēc Pirmā pasaules kara, izveidojuši ģimeni un pasaulē nāk Zenta.

Marijas ielas 104 "mūsu sētas bērni" 20. gadsimta 20. gadu beigās–30. gadu sākumā. Mazā Zenta Vigante (Ērgle) stāv piektā no kreisās puses; Foto no Arta Ērgļa krājuma.

„Dzimtene pārnācējus sagaidīja ar karā izpostītām rūpnīcām un bezdarbu. Šajā posta laikā, pašos saulgriežos, kad nakts visgarākā un diena visīsākā, pasaulē uzrados es. Kad mātesmāte mani, nomazgātu un baltos autiņos satītu, pasniegusi tēvam, viņš teicis: „Nu kur tev bija jāsteidzas? Varēji vēl pagaidīt tās pāris dieniņas līdz Ziemassvētku vakaram, būtu pie vieniem pīrāgiem.” Par šo steigšanos es dabūju ciest visu bērnību, dzimšanas dienā man neviens pīrāgu necepa.

[..] Reiz starp sen nelasītām, pie malas noliktām grāmatām atradu ādas vākos iesietu vecu Biblii. Tajā ar tēva roku bija ierakstīts: „22. decembrī pulksten vienos naktī piedzima Zenta

Nadīna.” Visos oficiālajos dokumentos atzīmēts 23. decembris. Viltnieks tēvs bija mani par vienu dienu pietuvinājis svētkiem un reizē ar to padarījis arī jaunāku.” (Z. Ērgle; Pāri gadiem bērnības zemē: atmiņu tēlojumi; Rīga; Zelta grauds; 2010. 4. lpp.)

Iedomājieties Rīgu 1920. gadā. Ielas izklātas ar apaļo laukakmeņu bruģi, visā pilsētā tikai astoņas kravas automašīnas, deviņpadsmit motociklu un viena autobusu līnija. Un tur, Pļavas ielā, mazā Zenta Nadīna Vīgante atver savu dzīves lappusi.

Arhitektūra

Skolas laikā Zentas mīļākais priekšmets ir zīmēšana, kuru pasniedz skolotājs Aronietis. Zīmēšana kļūst par pirmo spēcīgo mīlestību, kas noved pie studijām Latvijas Valsts universitātes Arhitektūras fakultātē pēc skolas beigšanas (1941).

Zenta ar vīru Artūru, meitu Māru un dēlu Gunti; Foto: no Zentas Ērgles ģimenes privātā arhīva

„Zenta bija čakla studente – zīmēja un rēķināja, daudz arī strīdējās un traki uztraucās pārbaudījumu priekšvakarā. Gluži tāpat kā mēs visi. Tomēr Zenta nebija no tiem sausiņiem, kas, būdama studente, atslēdzās no ār pasaules. Viņa vienmēr daudz interesējās par visu ko un vienmēr iespruka tajā pulkā, kur kaut kas notika. Tad ātri vien iejaucās sarunās. Arī puiciskās sarunās, bet ar īsti sievišķīgu interesi.” (V. Apsītis; No: Prozaikšes Zentas Ērgles autorvakara „Esmu dzimusi neveiksmīniece” 1981)

Pēc studijām (1949) jaunā arhitekte sāk strādāt Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika Lauksaimniecības ministrijas Zemes ierīcības projektēšanas institūtā. Tā paliek viņas vienīgā darbavieta līdz pat pensijai. Zentas uzdevums ir projektēt lauku ciematus. Tajā laikā nebūt ne viegls darbs – satiksme līdz lauku teritorijām bieži bija apgrūtināta, vietējo iedzīvotāju atbalsts jaunajai kārtībai (kolhoziem) bija neviennozīmīgs. Bet darbs sniedz Zentai (nu jau kādu laiku – Ērgle, ir nodibināta ģimene) lielu gandarījumu, tam viņa pievēršas ar lielu atbildību un iedziļināšanos katras vietas kultūrvēsturē, ģeogrāfiskajā vidē. Arhitektu savienībā Zenta Ērgle tiek uzņemta 1951. gadā.

Literatūra

Šī mīlestība, visticamāk, klusi snauda Zentā Ērglē jau sen. Lai gan mazajai Zentai lasītprasme nepadevās tik ātri, kā gribējās, kad tā tika apgūta, vārti uz jaunu, aizraujošu pasauli bija vaļā. Mīlestība uz grāmatām saglabājās uz visu mūžu. Un tad nāca nejaušība, pateicoties kurai mēs visi esam iepazinuši Zentu Ērgli kā rakstnieci.

20. gadsimta 50. gados vienreiz Zenta Ērgle saslimst tā, ka spiesta pašizolēties, jo slimība ir lipīga. Viņai tad ir pāri 30 gadiem un divi pusaugu bērni, kuriem bez sarunām ar mammu kļūst garlaicīgi. Abi drīz vien stāv pie mammas istabas durvīm ar lūgumu mammai kaut ko pastāstīt. Un arī paši stāsta, ko piedzīvojuši dienā. Zenta Ērgle to visu pieraksta, un top pirmais darbs „Mūsu sētas bērni”, kuru iesāukumā publicē žurnālā „Bērība” (1954), bet kā grāmatu to izdod 1956. gadā. Darbam ir negaidīti liela atsaucība, un rakstniece saņem daudz vēstuļu no bērniem. Top turpinājums un daudzas citas grāmatas. Rakstniece saraksta arī mazāk zināmas grāmatas. Ar S. Cielavu tiek sastādīta grāmata „Ko stāsta vecās Rīgas ielas un nami” (1968), Zenta Ērgle saraksta divas ceļojumu piezīmju grāmatas „No Plutona līdz Neptūnam” (1975) un „Gads ar diviem pavasariem” (1979), balstītas uz personisko pieredzi. Rakstniece ir dramatisējusi vairākus savus stāstus un tautas pasakas. Taču vēl pirms šiem darbiem – 40. gados – jau bija pirmās Zentas Ērgles publikācijas par arhitektūru.

Daudzviet, runājot par Zentas Ērgles darbu popularitāti bērnu un pusaudžu vidū, ir norādīts, ka tik lielu atzinību un mīlestību no šīs auditorijas latviešu literatūras laukā nav saņēmis neviens autors. Vēl vairāk – šai popularitātei nebija robežu, jo rakstnieces darbi tika izdoti arī citās valodās. Kāds tam ir iemesls? Tas noteikti bija pašas Zentas Ērgles personības dēļ.

Zenta Ērgle ar mazmeitu Agnesi. 20. gs. 70. gadu beigas; foto: no Zentas Ērgles ģimenes privātā arhīva

„Viņa kļuva par visas ekskursijas dvēseli, diriģēja autobusā kori, sacerēja dziesmai pantus. Un vakaros, kad „pieaugušie” jau gulēja teltīs, viņa vadīja un iedvesmoja jauniešus ēverģēlības.” (G. Saulīte; No: Prozaīķes Zentas Ērgles autorvakara „Esmu dzimusi neveiksmiece”; 1981)

Prasme dzirdēt bērnus, nezaudēt spēju just aizrautību, piedzīvojumu kāri, nestādīt sevi pārāku pār viņiem – tas ir tas, kā rakstniece dzīvoja, rakstīja. Savam laikam novatoriskas atziņas rakstniece pauž kādā intervijā. „Man liekas, – viņa (Z. Ē. – aut.) turpina, – ka daudzas audzināšanas nelaimes rodas no tā, ka pieaugušie aizmirst savu bērnību. Tāpēc viņiem dažkārt ir grūti atrast kontaktu ar pašu bērniem. Ja, lasīdama stāstu, kāda māte iesauksies: „Kā! Vai tad bērni domā par tādām lietām?” – un pēc tam sāks domāt pati, tad es savu uzdevumu būšu izpildījusi. Starp citu, es saņemu daudz vēstuļu, kurās vecāki atzīstas, ka revidējuši savu attieksmi pret dēlu vai meitu.” (T. Bļoskina; Tuvā bērnības zeme; [par rakstn. Zentu Ēgli]. Rīgas Balss, 1986, 16. jūn.)

Rakstniece un arhitekte Zenta Ērgle

Par un ar Ikšķili

Pateicoties darbam Zemes ierīcības projektēšanas institūtā, Zenta Ērgle iepazīst daudzas Latvijas vietas. Liels viņas nopelns ir Salaspils, Saulkalnes, Barkavas, Madlienas un citu lauku teritoriju plānošanā un izveidē. Arī Ikšķile ietilpst šajā sarakstā un ir lielākā ieguvēja no visām apdzīvotajām vietām. 20. gadsimta 50. gados arhitekte Zenta Ērgle veic Ikšķiles lauku teritorijas plānošanu. Ar atbildību un iedziļināšanos Ikšķiles vēsturē, vides izpētē top ielu plānojums un tiek doti skanīgi nosaukumi.

„Ielu izvietojumu Ikšķilē un nosaukumus devusi Zenta Ērgle. Ikšķiles viesu interesi vienmēr saistīja savdabīgais ielu grupējums ar centrālajām asīm kā Lejas, Birzes, Daugavas prospekts un to atzarojumiem – koku, puķu, augļu vārdiem. Vienā pusē (Rīgas) Paegļu, Egļu, Bērzu, Ceriņu, Priežu, vidū – Neļķu, Rožu, Vārpu, Puķu, Ziedu, tālāk Plūmju, Ķiršu, Ābolu un noslēdzas Ogres pusē ar Ozolu, Papeļu, Alksņu, Ošu, Ievu ielu.” (Vaitaite, V. Kad sapņi rādās tikai krāsaini : [sakarā ar rakstn. Zentas Ērgles 65. dz. d.]. Padomju Ceļš, 1985, 24. dec.) Turpmākās vasaras rakstniece ar savu ģimeni pavada mājā Ikšķilē, ko iegādājas un projektē pati. Šeit tiek uzņemti viesi – kolēģi, draugi, šeit sokas rakstu darbi. Viena no rakstnieces tuvākajām draudzenēm, ar kuru kopā tapušas arī grāmatas, ir rakstniece, grāmatu ilustratore Margarita Stāraste (1914–2014), viņa ir bieža viešņa un dalījiesies savās atmiņās: *„Ja ieiesi pa zaļajiem vārtiņiem, tad pie mājiņas ieraudzīsi rakstnieces suni. Vasarā tas bieži vien pacietīgi tur uz savas platās galvas gan zemeņu groziņu, gan kapli vai rotaļu spainīti. Reizēm viņš pat atļauj rakstnieces mazbērniem sēdēt uz viņa plakanās muguras. No akmens gabaliem, kurus rakstniece atradusi Daugavas malā, viņa pratusi salikt šo lielisko suni, un nu tas dzīvo. Dzīvo kopā ar tiem daudzajiem stāstu un pasaku tēliem, kas tapuši šajā klusajā Ikšķiles mājiņā.”* (Stāraste, M. No: Prozaīķes Zentas Ērgles autorvakara „Esmu dzimusi neveiksmīniece” programma. 1981, 8.–[9.] lpp.)

Mazāk zināmajā Zentas Ērgles stāstā „Pagātnes grāmata”, kas publicēts 1971. gadā žurnālā „Zilīte”, rakstniece mazdēlam Artim palīdz uzzināt par Ikšķiles pirmsākumiem. Tagad, gandrīz 50 gadus pēc šī stāsta publicēšanas, pats stāsts jau kļuvis par vēsturiski nozīmīgu mūsu novadam.

„Ejam pa taciņu gar pašu Daugavas krauju. Padomju saimniecības siltumnīcās sārtojas tomāti. Dīļļu lauks sadīdzis kā mīksts, zaļš paklājs un smaržo pēc tikko skābētiem gurķiem. Mazi brūni teliņi aplokā pagriež galvas uz mūsu pusi un skatās, kas tur iet pa celiņu..

[..] Dodamies mājup. Daugavas krastā rosās dambja celtnieki. Cits aiz cita brauc pašizgājēji un izber savas akmens kravas tieši ūdenī. Straume nikni uzbrūk negaidītajam šķērslim, grib to aizskalot, aiznest uz jūru, bet nekā.” (Ērgle, Z. Brīnumainās brilles : [stāstu cikls]. Pagātnes grāmata. Zilīte, Nr. 5, 1971, [10.] lpp. Turp. Sākums: Nr. 11, 1970)

Ikšķiles vidusskolas muzeja krājumā ir fotogrāfiju kopums no vairākām skolēnu tikšanās reizēm ar rakstnieci. Atsaucīga un gaidīta viešņa, iespējams, vēl atmiņā jau izaugušajiem skolēniem. Skolas pedagogu izveidotajā, apkopotajā apcerējumā par rakstnieci

var lasīt, kādus jautājumus skolēni uzdevuši, kas viņus interesējis un ko rakstniece atbildējusi. Piemēram, uz jautājumu, kuru latviešu rakstnieku darbi Zentai Ērglei patīk, viņa atbild: R. Ezera, A. Bels, Z. Skujiņš.

Zenta Ērgle nav aizmirsta Ikšķiles novada Centrālajā bibliotēkā, Ikšķiles vidusskolā, viņas mājā dzīvo viņas pēcteči un noteikti ir atmiņā kādam no jums. Aicinām gada tumšākajā mēnesī, kas ir arī Zentas Ērgles dzimšanas mēnesis, paņemt kādu no rakstnieces brīnišķīgajām grāmatām, lasīt to kopā ar bērniem. Varbūt tā būs jauka vēlreizēja tikšanās ar pazīstamiem varoņiem un sevi bērniībā, bet varbūt – jauna iepazīšanās.

„– Ja Jums dotu visuspēcīgu varu – nu īstu burvju varu – un visu būtu iespējams paveikt – ko vien sirds vēlētos, ko tad Jūs izdarītu?

– Es izdarītu, izburtu tā, lai pasaulē neciestu neviens bērns, lai katrs būtu paēdis, apgērbies un varētu iet skolā.”

(Z. Ērgle; Kad sapņi rādās tikai krāsaini... : [sakarā ar rakstn. Z. Ērgles 60. dzimš. dienu saruna ar Z. Ērgli]. Pierakst. M. Rungulis. Pionieris, 1980, 23. dec.)

Plašāks materiāls par Zentu Ērgli kā arhitekti un Ikšķiles ciema plānojuma veidotāju lasāms šeit: [Artis Ērglis, Desmit gadi Ikšķiles attīstībā \(Arhitekta Zenta Ērgle un Ikšķiles vasarnīcu ciemata attīstība 20. gadsimta 50. gados.\); Ikšķiles almanahs, 3. laidniens, apgāds “Mantojums”; 2010. gads.; 171.lpp](#)

